

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност доцент
по направление 2.1. Филология, научна специалност Български език (диалектология)
съгласно с обявата в ДВ № 7/20.01.2017 г.
с кандидат доктор Илияна Генчева Гаравалова, главен асистент в Института за
български език „Проф. Л. Андрейчин“, София

Рецензент: Стоян Панайотов Буров, доктор на филологическите науки, професор във
Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

Гл. ас. д-р Илияна Генчева Гаравалова е единствен кандидат по обявения от
Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ конкурс за доцент по направление
2.1. Филология, научна специалност Български език (диалектология) (Държавен
вестник, № 7 от 20.01.2017 г.).

В конкурса тя участва с монографията „Членуването на съществителните имена
в българските говори“ (2014) и с повече от 30 статии, няколко от които в съавторство.
Списъкът включва още колективния труд „Еркеч – паметта на езика“ (2012), но никъде
в труда и в документите на кандидатката не е посочено разпределение на авторството.
Името на Илияна Гаравалова е споменато сред колектива, който е събрал материала за
речника и вероятно е изготвил и самия речник, заемащ почти целия обем на труда (стр.
52-279). За сведение са приложени и книгата „Школата на натуралната морфология и
българската морфологична система“ (2003) и десетина статии по същата тема. Всички
те – книгата и статиите – са свързани с дисертационния труд на Илияна Гаравалова,
подготвен под научното ръководство на доц. Георги Герджиков и успешно защитен
пред Специализирания научен съвет по езикознание при ВАК през 2002 г., с което на
авторката на дисертационния труд ѝ е присъдена образователната и научна степен
„доктор“ (2003).

В научното и кариерно развитие на Илияна Гаравалова се открояват две линии.
Тя започва научната си дейност с теоретична тема по морфология на съвременния
български език, чиято разработка е изисквала сериозен труд както за рецепция на
идеите на една от модерните европейски научни школи в областта на лингвистиката от
втората половина на XX век – школата по натурална (естествена) морфология с

основоположници немскоезичните лингвисти В. Дреслер, У. Майерталер, В. Вурцел и О. Панагъл, така и за приложение на постулатите на тази теория върху българската морфологична система. Илияна Гаравалова има важен принос за популяризиране на тази теория сред българската лингвистична общност. Без напълно да изоставя тази линия в творческото си развитие, постепенно тя преориентира интересите си към проблематиката на историята на езика, диалектологията и лингвогеографията. Това е свързано с преминаването ѝ на работа от 2004-2005 г. в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език при БАН. Теоретичната лингвистична подготовка на Илияна Гаравалова и възгледите ѝ, формирани и отстоявани в рамките на школата на натуралната морфология, подпомагат развитието ѝ като диалектолог. Сега тя получава уникалния шанс да интерпретира диалектоложките явления и факти с инвентара от теорията на натуралната морфология. Ако в дисертационния си труд тя се е опитала да направи едно бързо и затова сравнително повърхностно изследване на цялата българска морфологична система в светлината на понятието натуралност, в областта на диалектологията със серия от малки задълбочени приноси тя сполучливо интерпретира диалектоложкия материал в теоретичните рамки на натуралната морфология. Здравият езиков усет на авторката обаче я възпира от самоцелни теоретизирания. В никое от изследванията си обаче тя не се задоволява единствено с регистрация и описание на диалектоложки материали, напротив – стремежът ѝ е теоретически да ги осмисля и обобщава. Илияна Гаравалова е от малцината български учени, работещи в областта на историята на езика и диалектологията, в чиито изследвания младограматическият фактицизъм и атомизъм е окончателно отстъпил.

Книгата „Членуването на съществителните имена в българските говори“ (2014) и още десетина статии по същата тема представляват сериозно научно постижение на Илияна Гаравалова и имат представителен характер за участието ѝ в конкурса за доцент по български език (диалектология).

Няколко неща правят силно впечатление в посочената монография: от една страна, изобилието на конкретен материал от всички български диалекти, от друга страна, задълбоченото представяне на категорията определеност-неопределеност в диахронен аспект и пространният преглед на изследванията по темата, визиращи явлението както в историческа перспектива и чрез състоянието му в диалектите, така и от гледната точка на съвременния български книжовен език. Този подход е особено ценен и в голяма степен иновативен, тъй като повечето изследвания се задоволяват да

останат в рамките само на една от научните парадигми. Така подходът на Илияна Гаравалова е сравним с концептуалните изследвания по темата на Иван Гълъбов и Тодор Бояджиев.

Монографията има две основни части: първата част е предимно обзорно-теоретична – относно произхода и същността на категорията определеност-неопределеност, втората, озаглавена „Морфо-фонетичен, семантичен и синтактичен аспект на членуването при съществителните имена в българските диалекти“, е пространно същностно изложение на всички аспекти на категорията с изобилен материал от българските диалекти. Във втората част от изследването най-напред е разположен въпросът за членуването в морфологичен и фонетичен аспект, като последователно материалът е прецизно класифициран според членуването на съществителните от мъжки род ед. и множ. ч., женски род ед. и множ. ч., среден род ед. и множ. ч. Особено подробна е картината на членуването на съществителните от мъжки род. По-нататък е разгледан лексикосемантичният аспект на членуването: членуване и собствени съществителни, нечленуване на някои разреди нарицателни съществителни, семантична връзка и взаимодействие на вокатива с категорията определеност-неопределеност (една тема, разгледана и в някои статии). На следващо място е представен синтактичният аспект на членуването, като тук е приложен подходът на Стоян Стоянов в известното му изследване върху членуването в съвременния български език. В края на втората част под т. 5 „Причини за възникването, развоя и устойчивостта на морфологичната категория неопределеност-определеност в българската езикова система“ е направено обобщение на резултатите от изследването, като са повторени и някои наблюдения за статуса на категорията, нейния произход, развитие и съвременно състояние.

Между немалкото научни приноси на монографията бих искал да открия и следните: доказателствата за същността на определителния член като полуаглутивен формант; приложението на системния подход и опозитивния анализ с имплицитни препратки към въпроса за маркираността и натуралността и иконичността, контраиконичността и неиконичността на парадигмите; разсъжденията за статуса на *едит* като неопределителен член и степените на неговата граматикализация; разграничението на морфологично и синтактично равнище в реализацията и стойността на семантичните опозиции по признаците идентифицираност и обособеност; опитите с помощта на опозитивния анализ за обяснение на развоя на тройната система на членуване до единична.

Много от проблематиката на книгата остава дискуссионна, но това не е недостатък, а предимство на труда: с изобилния диалектен материал, при това толкова систематично обработен и прецизно класифициран, се отварят възможности за нови наблюдения и изследвания. Ще посоча само един пример: относно членуването на „плюрални“ (може би не плурални, а сингуларни от среден род?) форми от типа *мъже*, *овчаре* и др. с члена *-то*. Макар да се споменава, че съществителните, допускащи този член, имат или придобиват събирателна семантика, въпросът заслужава специално изследване. За справка ще ѝ посоча напр. монографията на В. Петров „Събирателните имена в българския език“ (2015). Повече внимание заслужава и въпросът за членуването на собствените съществителни имена – в книгата е направена само бегла регистрация на някои факти, а със сигурност диалектите могат да предложат интересен материал. Становището на Г. Герджиков за категорията като тричленна на синтактично равнище и двучленна на морфологично равнище, подкрепено и от Илияна Гаравалова, също е твърде дискуссионно, ако не и в известна степен неясно. Защитата на това гледище с доказателствата за необлигаторния характер на члена *един* е повече декларативна, отколкото мотивирана с примери от историята на езика и диалектите. Твърдението, наложено в българската лингвистика, че неопределителният член *един* е късно и несистемно явление, се разминава с някои примери още от XI – XII век, свързани особено със замяната на неопределителното местоимение **ѢТѢРЪ** с **ѢДНЪ**, срв. следния пример у Ст. Младенов: (Мар.) **ВНДЪ ѢДНЪ** (Зогр. ев. **ѢТѢРЪ**) **ВЪДОВИЦЪ**... (История на българския език, стр. 304).

Макар изследването да почива на проучването на голяма по обем научна литература, вкл. изследвания и на чуждестранни учени, налице са немаловажни, дори недопустими пропуски в библиографската осведоменост, а някъде и в цитиранията на авторката.

Илияна Гаравалова е авторка и на други приносни лингвистични изследвания, сред които бих искал да открия изследванията върху звателните форми и взаимодействието на вокатива с определеността и изследването на причините за поява на изрази от типа „Аз ме боли ръката“, което предлага следната оригинална мотивировка – че на системно равнище замените на винителните и дателните форми на личното местоимение с именителни са обусловени от йерархичните и опозитивните отношения в рамките на местоименната парадигма.

Трудовете на Илияна Гаравалова се познават и цитират от българската лингвистична общност: тя е представила списък, обхващащ цитирания на 43 нейни публикации. Кандидатката е отбелязала и голям брой участия в лингвистични форуми в България и чужбина (общо 26). Регистрира също експертна дейност и различни медийни участия

Кандидатката за заемане на длъжността доцент има широко участие в научни проекти: приложен е списък на 12 нейни участия. Сред тях се откроява участието ѝ в международния научен проект „Европейски лингвистичен атлас“ и участието в националния проект „Български диалектен речник“. Има участия и в три важни проекта на Института по математика и информатика към БАН.

Макар и спорадично Илияна Гаравалова се е занимавала и с преподавателска дейност: в продължение на няколко години е била хонорувана преподавателка в Софийския университет, водила е курсове по български език на етнически българи в Призрен и Призренско, ръководила е практиката на 22 студенти в рамките на европейските програми за финансиране на студентски практики.

Трябва да се подчертае също научноизследователската и организационната ѝ работа в сферата на компютърната лингвистика, работата ѝ със специализирани електронни програми за езикова обработка на текстове, диалектоложката ѝ дейност на терен, умението да извършва теренни проучвания и успешно да работи с информатори.

Цялостната дейност на гл. ас. д-р Илияна Гаравалова, нейната теоретична подготовка, научноизследователската ѝ продукция са доказателства, че тя е готова вече да заеме академичната длъжност „доцент по български език (диалектология)“. Кандидатурата ѝ отговаря на изискванията на закона и на правилника на института, ето защо препоръчвам на членовете на уважаемото жури да подкрепят с положителен вот тази кандидатура, аз самият също ще гласувам ЗА избора ѝ като доцент.

4 май 2017 г.

Рецензент:

Проф. д.ф.н. Стоян БУРОВ